

ՀԱՏՈՒԿ ԿԱՐԾԻՔ

ԵՐԵՎԱՆ ՔԱՂԱՔԻ ԱՌԱՋԻՆ ԱՏՅԱՆԻ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԻՐԱՎԱՍՈՒԹՅԱՆ
ԴԱՏԱՐԱՆԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՔՐԵԱԿԱՆ ՕՐԵՆՍԳՐՔԻ
300.1-ՐԴ ՀՈՂՎԱԾԻ՝ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՐՑԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԴԻՄՈՒՄԻ ՄԱՍՈՎ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ
ԴԱՏԱՐԱՆԻ 2021 ԹՎԱԿԱՆԻ ՄԱՐՏԻ 26-Ի ՍԴՈ-1586 ՈՐՈՇՄԱՆ
ՊԱՏՃԱՌՈՒԲԱՆԱԿԱՆ ՄԱՍԻ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ

(ԲԱԺԻՆ I)

1. Նկատի ունենալով, որ Սահմանադրական դատարանի 2020 թվականի հունիսի 22-ի թիվ ՍԴԱՈ-138 աշխատակարգային որոշմամբ որոշվել է «Ռոբերտ Քոչարյանի դիմումների հիման վրա՝ Հայաստանի Հանրապետության քրեական օրենսգրքի 300.1-րդ հոդվածի՝ Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործը և «Երևան քաղաքի առաջին ատյանի ընդհանուր իրավասության դատարանի դիմումի հիման վրա՝ Հայաստանի Հանրապետության քրեական օրենսգրքի 300.1-րդ հոդվածի 1-ին մասի՝ Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործը միավորել, ինչպես նաև այն, որ Սահմանադրական դատարանի 2021 թվականի մարտի 26-ի թիվ ՍԴՈ-1586 որոշմամբ ներկայացված պատճառաբանությունները վերաբերում են թե Ռոբերտ Քոչարյանի կողմից ներկայացված անհատական դիմումներին և թե Երևան քաղաքի առաջին ատյանի ընդհանուր իրավասության դատարանի (դատավոր՝ Դավիթ Գրիգորյան) դիմումին, սույն հատուկ կարծիքը ներկայացնում եմ Սահմանադրական դատարանի որոշմամբ Երևան քաղաքի առաջին ատյանի ընդհանուր իրավասության դատարանի դիմումի վերաբերյալ ներկայացված պատճառաբանություններին իմ անհամաձայնության մասով:

1

Միաժամանակ հայտնում եմ, որ սույն հատուկ կարծիքը չի վերաբերում անհատական դիմումների մասով՝ Սահմանադրական դատարանի որոշման եզրափակիչ մասին, իսկ նշված որոշման պատճառաբանական մասն իմ կողմից ընդունելի է այնքանով, որքանով իմաստային հակասության մեջ չի գտնվում սույն հատուկ կարծիքում (ներկայացված Բաժին I-ում և Բաժին II-ում) արտահայտված իրավական դիրքորոշումներին:

Ուսումնասիրելով գործի քննության առիթ հանդիսացող՝ Երևան քաղաքի առաջին ատյանի ընդհանուր իրավասության դատարանի դիմումը, կից փաստաթղթերը, միաժամանակ հիմք ընդունելով այն հանգամանքը, որ Սահմանադրական դատարանն իրավասու է պաշտոնական հարթակներից ձեռք բերել հնարավոր և հասանելի տեղեկություններ, հարկ եմ համարում նախևառաջ ներկայացնել թիվ ԵԴ/0253/01/19 քրեական գործի դատավարական նախապատմությունը, որի վերաբերյալ ողջ տեղեկատվությունը հասանելի է դարձել ոչ միայն դիմումի և գործում առկա մյուս փաստաթղթերի, այլ նաև՝ «DataLex» դատական տեղեկատվական համակարգում (datalex.am) և Հայաստանի Հանրապետության դատական իշխանություն պաշտոնական կայքում (court.am) առկա հասանելի տեղեկությունների ուսումնասիրման արդյունքում:

Այսպես, թիվ ԵԴ/0253/01/19 քրեական գործի դատավարական նախապատմությունը հանգում է հետևյալին.

- թիվ ԵԴ/0253/01/19 քրեական գործը Երևան քաղաքի առաջին ատյանի ընդհանուր իրավասության դատարանի (դատավոր՝ Վարդան Գրիգորյան) կողմից 2019 թվականի ապրիլի 30-ին ընդունվել է վարույթ, որից հետո գործը քննող դատավոր Վարդան Գրիգորյանը հայտնել է ինքնաբացարկ:

- Թիվ ԵԴ/0253/01/19 քրեական գործը 2019 թվականի մայիսի 6-ին մակագրվել է Երևան քաղաքի առաջին ատյանի ընդհանուր իրավասության դատարանի դատավոր Դավիթ Գրիգորյանին:

- Երևան քաղաքի առաջին ատյանի ընդհանուր իրավասության դատարանը (դատավոր՝ Դավիթ Գրիգորյան) 2019 թվականի մայիսի 7-ին նշված գործն ընդունել է վարույթ:

- Երևան քաղաքի առաջին ատյանի ընդհանուր իրավասության դատարանը (դատավոր՝ Դավիթ Գրիգորյան) 2019 թվականի մայիսի 20-ին կայացրել է «Սահմանադրական դատարան դիմելու և գործի վարույթը կասեցնելու մասին» որոշում՝ խնդրելով քննարկել և պարզել կիրառման ենթակա ՀՀ քրեական օրենսգրքի 300.1-րդ հոդվածի 1-ին մասի և դրա հետ փոխկապակցված ՀՀ քրեական օրենսգրքի 300-րդ հոդվածի 1-ին մասի (մինչև 2009 թվականի մարտի 20-ին ընդունված ՀՕ-53-Ն օրենքի ուժի մեջ գտնվելը գործող խմբագրությամբ) համապատասխանությունը Սահմանադրության 72-րդ, 73-րդ և 79-րդ հոդվածների պահանջներին, և մեկնաբանել Սահմանադրության 56.1 և 57-րդ հոդվածները (2015 թվականի փոփոխություններով ՀՀ Սահմանադրության 140-րդ և 141-րդ հոդվածները) Սահմանադրության 78-րդ և 79-րդ հոդվածների համատեքստում:

- Երևան քաղաքի առաջին ատյանի ընդհանուր իրավասության դատարանի (դատավոր՝ Դավիթ Գրիգորյան) 2019 թվականի մայիսի 20-ի «Սահմանադրական դատարան դիմելու և գործի վարույթը կասեցնելու մասին» որոշումը նույն օրը մուտքագրվել է Սահմանադրական դատարան:

- Սահմանադրական դատարանի 2019 թվականի հուլիսի 8-ի թիվ ՍԴԱՈ-72 որոշմամբ Երևան քաղաքի առաջին ատյանի ընդհանուր իրավասության դատարանի (դատավոր՝ Դավիթ Գրիգորյան) դիմումի հիման վրա գործի քննությունը՝ ՀՀ քրեական օրենսգրքի 300-րդ հոդվածի 1-ին մասի (մինչև 2009 թվականի մարտի 20-ին ընդունված ՀՕ-53-Ն օրենքի ուժի մեջ գտնվելը գործող խմբագրությամբ)՝ Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու մասով, և Սահմանադրության 56.1-րդ և 57-րդ հոդվածները (2015 թվականի փոփոխություններով Սահմանադրության 140-րդ և 141-րդ հոդվածները) Սահմանադրության 78-րդ և 79-րդ հոդվածների համատեքստում մեկնաբանելու

3

մասով, մերժվել է, իսկ ՀՀ քրեական օրենսգրքի 300.1-րդ հոդվածի 1-ին մասի՝ Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու մասով, ընդունվել է քննության:

- ՀՀ վերաքննիչ քրեական դատարանի (դատավոր՝ Արմեն Դանիելյան) 2019 թվականի հունիսի 25-ի որոշմամբ դատախազ Պ. Պետրոսյանի և տուժողների իրավահաջորդների ներկայացուցիչ Վ. Գրիգորյանի վերաքննիչ բողոքները բավարարվել են՝ բեկանվել է Երևան քաղաքի առաջին ատյանի ընդհանուր իրավասության դատարանի 2019 թվականի մայիսի 20-ի «Սահմանադրական դատարան դիմելու և գործի վարույթը կասեցնելու մասին» որոշումը, և քրեական գործն ուղարկվել է նույն դատարան՝ նոր քննության:

- ՀՀ բարձրագույն դատական խորհրդի 2019 թվականի հուլիսի 27-ի որոշմամբ Երևան քաղաքի առաջին ատյանի ընդհանուր իրավասության դատարանի դատավոր Դավիթ Գրիգորյանի լիազորությունները կասեցվել են:

- Թիվ ԵԴ/0253/01/19 քրեական գործը 2019 թվականի օգոստոսի 19-ին մակագրվել է Երևան քաղաքի առաջին ատյանի ընդհանուր իրավասության դատարանի դատավոր Աննա Դանիբեկյանին:

- Երևան քաղաքի առաջին ատյանի ընդհանուր իրավասության դատարանը (դատավոր՝ Աննա Դանիբեկյան) 2019 թվականի օգոստոսի 20-ին նշված գործն ընդունել է վարույթ:

- Երևան քաղաքի առաջին ատյանի ընդհանուր իրավասության դատարանը (դատավոր՝ Աննա Դանիբեկյան) գործը վարույթ ընդունելուց հետո նշանակել է մի շարք դատական նիստեր, որոնցից հերթականը նշանակվել է 2021 թվականի մարտի 30-ին:

- ՀՀ վճռաբեկ դատարանի քրեական պալատի 2021 թվականի մարտի 17-ի որոշմամբ մեղադրյալ Ռ. Քոչարյանի պաշտպան Հ. Խուրոյանի և մեղադրյալ Ս. Օհանյանի պաշտպան Կ. Մեժլումյանի վճռաբեկ բողոքները բավարարվել են և որոշվել է հետևյալը. «ՀՀ վերաքննիչ քրեական դատարանի՝ 2019 թվականի հունիսի 25-ի

որոշումը բեկանել ամբողջությամբ, իսկ Երևան քաղաքի ընդհանուր իրավասության առաջին ատյանի դատարանի՝ 2019 թվականի մայիսի 20-ի որոշումը բեկանել մասնակիորեն՝ քրեական գործի վարույթը կասեցնելու մասով»:

2. Սահմանադրության 169-րդ հոդվածի 4-րդ մասով սահմանվում է դատարանների կողմից Սահմանադրական դատարան դիմելու լիազորությունը: Նշված հոդվածի համաձայն՝ **դատարաններն իրենց վարույթում գտնվող կոնկրետ գործով** կիրառման ենթակա նորմատիվ իրավական ակտի սահմանադրականության հարցով դիմում են Սահմանադրական դատարան, **եթե հիմնավոր կասկածներ** ունեն դրա սահմանադրականության վերաբերյալ և գտնում են, որ տվյալ գործի լուծումը հնարավոր է միայն այդ նորմատիվ իրավական ակտի կիրառման միջոցով:

Դատարանների դիմումների հիման վրա սահմանադրական վերահսկողության դատավարական ընթացակարգերն ու առանձնահատկությունները սահմանվում են «Սահմանադրական դատարանի մասին» սահմանադրական օրենքի 71-րդ հոդվածով:

Այսպես, վերը նշված սահմանադրական նորմն իր ամբողջական ամրագրումն է ստացել նաև «Սահմանադրական դատարանի մասին» սահմանադրական օրենքի 71-րդ հոդվածի 1-ին մասում:

Սահմանադրական դատարանն իր մի շարք աշխատակարգային որոշումներով բացահայտել է վերոնշյալ նորմերի էությունը, մասնավորապես՝ 2020 նոյեմբերի 17-ի ՍԴԱՌ-205, նույն թվականի նոյեմբերի 30-ի ՍԴԱՌ-219 և 2021 թվականի փետրվարի 26-ի ՍԴԱՌ-40 աշխատակարգային որոշումներով արձանագրել է հետևյալը.

«(...) դատարանների՝ Սահմանադրական դատարան դիմելու իրավասությունն առկա է միայն հետևյալ երկու պայմանների՝ միաժամանակյա առկայության դեպքում, երբ դատարանները՝

1. հիմնավոր կասկածներ ունեն իրենց վարույթում գտնվող կոնկրետ գործով կիրառման ենթակա նորմատիվ իրավական ակտի սահմանադրականության վերաբերյալ և

2. գտնում են, որ տվյալ գործի լուծումը հնարավոր է միայն այդ նորմատիվ իրավական ակտի կիրառման միջոցով (կոնկրետ սահմանադրական վերահսկողություն) (...):

Ըստ այդմ, դատարանները համապատասխան դիմումներում պետք է ներկայացնեն ոչ միայն վիճարկվող դրույթի՝ Սահմանադրությանը հակասելու վերաբերյալ **իրենց հիմնավորումները, այլ նաև պետք է հիմնավորեն**, որ տվյալ գործի լուծումը հնարավոր է միայն այդ նորմատիվ իրավական ակտի կիրառման միջոցով»:

Բացի այդ, Սահմանադրական դատարանը, 2020 թվականի դեկտեմբերի 29-ի ՍԴԱՌ-245 աշխատակարգային որոշմամբ անդրադառնալով վերոնշյալ դրույթների բովանդակությանը, նաև արձանագրել է, որ դատարանների՝ նորմատիվ իրավական ակտի սահմանադրականության հարցով Սահմանադրական դատարան դիմելու իրավասությունն առկա է **միայն իրենց վարույթում գտնվող կոնկրետ գործի դեպքում**, ավելին՝ հիշյալ իրավունքը կարող է իրացվել համապատասխան գործով վարույթն սկսվելուց մինչև այդ գործով ըստ էության որոշում ընդունելու պահը:

«Դատական օրենսգիրք» սահմանադրական օրենքի 15-րդ հոդվածի 5-րդ մասի համաձայն՝ **գործը միանձնյա քննող դատավորը գործում է որպես դատարան (...):**

ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի համաձայն՝ «դատարան» հիմնական հասկացության նշանակությունը հետևյալն է՝ օրենքով սահմանված կարգով կազմավորված դատարան, որը գործերը քննում է կոլեգիալ կազմով կամ **միանձնյա** առաջին ատյանի դատարան, վերաքննիչ դատարան, վճռաբեկ դատարան (6-րդ հոդվածի 11-րդ կետ):

Միաժամանակ, ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի՝ «Դատարանի կազմը և լիազորությունները» վերտառությամբ 5-րդ բաժնում ներառված 39-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ քրեական գործերի և նյութերի քննությունը դատարանն՝ իրականացնում է կոլեգիալ կամ մեկ դատավորի կազմով: Նույն հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ առաջին ատյանի դատարանում գործերը և՛ նյութերը քննվում են

6

դատավորի կողմից՝ միանձնյա: Իսկ նույն օրենսգրքի «Վարույթն առաջին ատյանի դատարանում» վերտառությամբ 9-րդ բաժնում ամրագրված դրույթների բովանդակությունից հետևում է, որ դատարան մուտք եղած քրեական գործը **դատավորն իր վարույթ է ընդունում**, որի վերաբերյալ էլ կայացվում է որոշում:

Այսպիսով, քրեադատավարական կարգով առաջին ատյանի դատարանում քննվող գործի վարույթն իրենից ներկայացնում է դատավարական ընթացակարգ, որն սկսվում է դատավորի կողմից քրեական գործն իր վարույթ ընդունելու հարցը լուծելով, և ներառում է ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքով նախատեսված՝ գործը միանձնյա քննող դատավորի կողմից դատավարական որոշումների (դատական ակտերի) կայացում և համապատասխան դատավարական գործողությունների իրականացում: Ընդ որում, տվյալ իրավիճակում գործն իր վարույթ ընդունած դատավորը հանդես է գալիս որպես դատարան:

Տվյալ դեպքում Երևան քաղաքի առաջին ատյանի ընդհանուր իրավասության դատարանի դատավոր Դավիթ Գրիգորյանը թիվ ԵԴ/0253/01/19 քրեական գործը 2019 թվականի մայիսի 7-ին ընդունել է իր վարույթ:

Այնուհետև, Երևան քաղաքի առաջին ատյանի ընդհանուր իրավասության դատարանը՝ ի դեմս դատավոր Դավիթ Գրիգորյանի, ղեկավարվելով Սահմանադրության 169-րդ հոդվածի 4-րդ մասով, «Սահմանադրական դատարանի մասին» սահմանադրական օրենքի 22-25-րդ և 71-րդ հոդվածներով, ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 31-րդ հոդվածի 2-րդ մասով, 292-րդ հոդվածի 3-րդ կետով և 295-րդ հոդվածով, 2019 թվականի մայիսի 20-ին կայացված որոշմամբ որոշել է թիվ ԵԴ/0253/01/19 քրեական գործի վարույթը կասեցնել և դիմել Սահմանադրական դատարան:

Միաժամանակ, թիվ ԵԴ/0253/01/19 քրեական գործի վերաբերյալ «DataLex.am» դատական տեղեկատվական համակարգում (datalex.am) առկա հասանելի տեղեկությունների ուսումնասիրման արդյունքում պարզ է դառնում, որ Երևան քաղաքի առաջին ատյանի ընդհանուր իրավասության դատարանի դատավոր Դավիթ

Գրիգորյանի լիազորությունները կասեցված լինելու հիմքով տեղի է ունեցել դատավորի փոխարինում, և թիվ ԵԴ/0253/01/19 քրեական գործը 2019 թվականի օգոստոսի 19-ին մակագրվել է Երևան քաղաքի առաջին ատյանի ընդհանուր իրավասության դատարանի դատավոր Աննա Դանիբեկյանին:

Ընդ որում, Երևան քաղաքի առաջին ատյանի ընդհանուր իրավասության դատարանի դատավոր Աննա Դանիբեկյանը 2019 թվականի օգոստոսի 20-ին գործն ընդունել է վարույթ, որից հետո նշանակել է մի շարք դատական նիստեր:

Նշվածից հետևում է, որ ներկայումս թիվ ԵԴ/0253/01/19 քրեական գործը միանձնյա քննող դատավոր Աննա Դանիբեկյանը գործում է որպես Երևան քաղաքի առաջին ատյանի ընդհանուր իրավասության դատարան, մինչդեռ Սահմանադրական դատարանում գործի քննության առիթ հանդիսացող՝ Երևան քաղաքի առաջին ատյանի ընդհանուր իրավասության դատարանի 2019 թվականի մայիսի 20-ի որոշումը (դիմումը) կայացվել է դատավոր Դավիթ Գրիգորյանի կողմից, ով գործել է որպես թիվ ԵԴ/0253/01/19 քրեական գործը միանձնյա քննող՝ Երևան քաղաքի առաջին ատյանի ընդհանուր իրավասության դատարան մինչև 2019 թվականի հուլիսի 27-ը:

Նման պայմաններում նախ հարկ եմ համարում անդրադառնալ այն հարցին, թե արդյոք քրեադատավարական կարգով գործը քննող դատավորի փոխարինումը հանգեցնում է գործն իր վարույթ ընդունած նոր դատավորի կողմից քրեական գործի քննության իրականացում սկզբից, թե՛ ոչ:

«Քրեական դատավարության օրենսգրքի 301-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ դատավորի մասնակցությունը դատական քննությանն անհնար լինելու դեպքում նա փոխարինվում է այլ դատավորով, իսկ գործի քննությունը **վերսկսվում է**:

Վկայակոչված իրավանորմի բովանդակությունից հետևում է, որ օրենսդիրը քրեադատավարական կարգով քննվող գործերով դատավորի փոխարինման դեպքում

նախատեսել է գործի քննության շարունակելիություն՝ փոխարինվող դատավորի կողմից այն վերսկսելու միջոցով¹:

Հատկանշական է, որ նույն հարցի առնչությամբ օրենսդիրը քաղաքացիադատավարական և վարչադատավարական կարգով սահմանել է այլ կարգավորումներ: Մասնավորապես՝ ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 27-րդ հոդվածի 5-րդ մասի բովանդակությունից հետևում է, որ դատարանի կազմի, այսինքն՝ դատավորի փոփոխության դեպքում փոխարինող դատավորի կողմից գործը վարույթ ընդունելու մասին որոշում կայացվելուց հետո **գործի քննությունն սկսվում է սկզբից**: Համանման է կարգավորումը նաև վարչադատավարական կարգով գործը քննելիս դատավորի ինքնաբացարկ հայտնելու դեպքում դատավորի փոփոխություն տեղի ունենալու պարագայում՝ հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ այդ հարաբերությունների վրա տարածվում են ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի համապատասխան նորմերը (հիմք՝ ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 13-րդ հոդված, ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 29-րդ հոդվածի 9-րդ մաս):

Հաշվի առնելով քրեական գործերի առանձնահատկությունները քաղաքացիական և վարչական գործերի համեմատությամբ՝ կարծում եմ, որ օրենսդրի կողմից քրեական դատավարության առնչությամբ տարբերվող կարգավորում նախատեսելն արդարացված է: Հատկապես կարևոր է այն հանգամանքը, որ քրեական գործի քննությունը ենթադրում է առավել ինտենսիվ միջամտություն անձի հիմնական իրավունքներին և ազատություններին, մասնավորապես՝ չի բացառվում քրեական գործի քննության ընթացքում մեղադրյալի նկատմամբ խափանման միջոցների կիրառումը, որոնք կարող են, ի թիվս այլնի, դրսևորվել կալանքի տակ գտնվող անձի՝

1. Հարկ եմ համարում նշել, որ իմ կարծիքով նշված կարգավորումից բացառություն պետք է համարել դատավորի կողմից ինքնաբացարկի մասին որոշում կայացնելու դեպքը, որպիսի պայմաններում կասկածի տակ է դրվում դատավորի անաչառությունը տվյալ գործով կայացվող բոլոր որոշումների և իրականացվող բոլոր գործողությունների առնչությամբ, ուստի հիշյալ դեպքում գործի քննությունը պետք է սկսվի սկզբից: Այնուհանդերձ, նշված դիրքորոշումը մանրամասն չեմ պատճառաբանում, նկատի ունենալով այն, որ այս իրավիճակը քննարկվող դեպքի հետ կապված չէ:

9

անձնական ազատության իրավունքի սահմանափակմամբ, գույքը կալանքի տակ գտնվելու դեպքում անձի՝ սեփականությունից անարգել օգտվելու իրավունքի սահմանափակմամբ կամ ստորագրություն՝ չհեռանալու մասին խափանման միջոցի կիրառմամբ անձի՝ ազատ տեղաշարժվելու իրավունքի սահմանափակմամբ:

Ըստ այդմ, հաշվի առնելով նաև քրեական գործի առանձնահատկություններով պայմանավորված՝ այն առավել ողջամիտ ժամկետում քննելու և լուծելու օրենսդրությամբ սահմանված պահանջի ապահովման անհրաժեշտությունը՝ դատավորի փոխարինման դեպքում օրենսդիրը տարբերակված մոտեցում է դրսևորել՝ սահմանելով քրեական գործի վերսկսում (շարունակելիություն) գործն իր վարույթ ընդունած նոր դատավորի կողմից:

Ավելին՝ օրենսդրի կողմից նախատեսված տարբեր իրավակարգավորումներից հետևում է, որ եթե օրենսդիրը նպատակ հետապնդեր սահմանելու քրեադատավարական կարգով գործը քննող դատավորի փոխարինման դեպքում գործն իր վարույթ ընդունած նոր դատավորի կողմից գործի քննության իրականացում անմիջապես սկզբից, ապա այդպիսի կարգավորումը հստակորեն կամրագրվեր նաև ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքում:

«Նորմատիվ իրավական ակտերի մասին» ՀՀ օրենքի 15-րդ և 41-րդ հոդվածների համակարգային վերլուծությունից հետևում է, որ եթե օրենսդիրն ունենար քրեադատավարական կարգով համանման կարգավորում նախատեսելու և դրանով պայմանավորված միևնույն հետևանքներ առաջացնելու նպատակ (ինչ, նույն իրավիճակի հետ կապված, քաղաքացիադատավարական և վարչադատավարական հետևանքները), ապա նշված կարգավորումը սահմանելիս վերջինիս կողմից կկիրառվեին միևնույն տերմինները, որից և հետևում է իմ դիրքորոշումը, որ օրենսդրի նպատակն է եղել դատավորի փոխարինման դեպքում գործն իր վարույթ ընդունած նոր դատավորի կողմից քրեական գործի քննությունը վերսկսելու վերաբերյալ կարգավորում նախատեսելը: Միաժամանակ, քրեական գործի քննության շարունակելիության (վերսկսման) վերաբերյալ կարգավորում նախատեսելը

պայմանավորված է գործով նախկին դատավորի կողմից արդեն իսկ կատարված մի շարք դատավարական գործողությունների և դրանցով պայմանավորված արդյունքների առկայությամբ, որոնք պարտադիր են քրեական գործը քննելիս նշված գործն իր վարույթ ընդունած նոր դատավորի համար:

Ուստի, դատավորի փոխարինման դեպքում քրեական գործի շարունակելիության պայմաններում քրեական գործն իր վարույթ ընդունած նոր դատավորը կրում է որոշակի օրենսդրական կաշկանդվածություն՝ պայմանավորված գործը քննող նախկին դատավորի կողմից կայացված դատավարական մի շարք որոշումներով և իրականացված դատավարական գործողություններով:

Վերոնշյալի կապակցությամբ անհրաժեշտ են համարում բացահայտել քրեական դատավարությունում դատավորի փոխարինման դեպքում քրեական գործն իր վարույթ ընդունած նոր դատավորի օրենսդրական կաշկանդվածության աստիճանը՝ պայմանավորված գործը քննող նախկին դատավորի կողմից կայացված կոնկրետ որոշումներով և իրականացված գործողություններով:

Մասնավորապես՝ հարց է առաջանում, թե արդյոք դատավորի փոխարինման դեպքում քրեական գործն իր վարույթ ընդունած նոր դատավորը գործը քննող նախկին դատավորի կողմից կայացված բոլոր որոշումների և իրականացված բոլոր գործողությունների առնչությամբ է կրում օրենսդրական կաշկանդվածություն:

«Քրեական դատավարության օրենսգրքի ուսումնասիրության հիման վրա կարծում են, որ քրեական գործն իր վարույթ ընդունած նոր դատավորը պարտավոր է կաշկանդված լինել նախկին դատավորի կողմից կայացված՝ բացառապես այն որոշումներով և իրականացված այն գործողություններով, որոնք անմիջականորեն չեն առնչվում նախկինում գործը քննող դատավորի **սուբյեկտիվ ընկալման արդյունքում գնահատման հետ**: Մասնավորապես՝ քրեական դատավարությունում այդպիսիք կարող են լինել, օրինակ, գործի դատաքննության ընթացքում ձեռքբերված՝ փորձագետի եզրակացությունը կամ վկայի ցուցմունքը (նշված հղումները սպառիչ չեն):

Ուստի, նմանօրինակ դեպքերում, երբ նշված դատավարական գործողությունը պայմանավորված չէ նախկին դատավորի սուբյեկտիվ ընկալման արդյունքում գնահատմամբ, քրեական գործն իր վարույթ ընդունած նոր դատավորն այդպիսի դատավարական գործողությունների առնչությամբ պարտավոր է կաշկանդված լինել, մինչդեռ այլ է իրավիճակը, իմ կարծիքով օրինակ, նախկինում գործը քննող դատավորի կողմից Սահմանադրական դատարան դիմելու մասին որոշում կայացնելու դեպքում:

Վերոնշյալ պայմաններում անհրաժեշտ եմ համարում քննարկման առարկա դարձնել նախկինում գործը քննող դատավորի կողմից Սահմանադրական դատարան դիմելու մասին որոշում կայացնելու առնչությամբ գործն իր վարույթ ընդունած նոր դատավորի օրենսդրական կաշկանդվածության բացառման հարցը:

Այսպես, «Սահմանադրական դատարանի մասին» սահմանադրական օրենքի 71-րդ հոդվածի 5-րդ մասի համաձայն՝ նույն հոդվածի 1-ին մասում նշված դիմումում **դատարանը պետք է հիմնավորի իր դիրքորոշումը** նորմատիվ իրավական ակտի վիճարկվող դրույթի՝ Սահմանադրությանը հակասելու վերաբերյալ, ինչպես նաև այն հանգամանքը, որ այդ գործի լուծումը հնարավոր է միայն վիճարկվող դրույթի կիրառման միջոցով:

Սահմանադրական դատարանը, 2013 թվականի սեպտեմբերի 18-ի ՍԴՈ-1114 որոշմամբ արձանագրել է, որ դատարանը սահմանադրական դատարան դիմելու համար երկու հիմնավորում պետք է ներկայացնի: Նախ՝ **պետք է հիմնավորի իր դիրքորոշումը** նորմատիվ ակտի վիճարկվող դրույթի՝ Սահմանադրությանը հակասելու հանգամանքի առնչությամբ: Երկրորդ՝ հիմնավորի այն հանգամանքը, որ տվյալ գործի լուծումը կարող է իրականացվել միայն վիճարկվող դրույթի կիրառմամբ: Առաջին դեպքում դիրքորոշումը կարող է ձևավորվել նորմի սահմանադրականության վերաբերյալ դատավորի **ինքնուրույն ու համարժեք** իրավական վերլուծության արդյունքում:

Միաժամանակ, անհրաժեշտ եմ համարում ընդգծել, որ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 31-րդ հոդվածի 2-րդ մասով նախատեսվում է դատարանի նախաձեռնությամբ կամ դատավարության մասնակիցների միջնորդության հիման վրա քրեական գործով վարույթի կասեցման հնարավորություն, **եթե դատարանը գտնում է**, որ կիրառման ենթակա օրենքը կամ այլ իրավական ակտը հակասում է Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը: Այս դեպքում դատարանին է վերապահված գործի վարույթը կասեցնելու և Սահմանադրական դատարան դիմելու պարտականությունը:

Պատահական չէ վերոնշյալ դրույթներում օրենսդրի կողմից **«դատարանը պետք է հիմնավորի իր դիրքորոշումը»** և **«եթե դատարանը գտնում է»** արտահայտությունների օգտագործումը: Մասնավորապես՝ վերոնշյալ դրույթների բովանդակությունից և Սահմանադրական դատարանի հիշյալ որոշումից հետևում է, որ յուրաքանչյուր դեպքում կոնկրետ գործով կիրառման ենթակա նորմատիվ իրավական ակտի սահմանադրականության և գործը միայն տվյալ նորմատիվ իրավական ակտի կիրառմամբ լուծելու հնարավորության հարցերի վերաբերյալ դատարանի մտահոգության առկայության, ինչպես նաև այդ մտահոգությունը Սահմանադրական դատարանի միջոցով փարատելու իրավունքը կարող է իրացվել բացառապես **գործը քննող դատավորի** կողմից տվյալ գործով կիրառման ենթակա նորմատիվ իրավական ակտի՝ Սահմանադրությանը հակասելու, և գործը միայն այդ նորմատիվ իրավական ակտի կիրառմամբ լուծելու հնարավորության հանգամանքների հիմնավորման միջոցով, ավելին՝ գործը քննող դատավորը կարող է նման եզրահանգման գալ միայն նշված հարցերի վերաբերյալ **իր ներքին համոզմունքի հիման վրա ձևավորված սուբյեկտիվ դիրքորոշման արդյունքում**, որն էլ պետք է պայմանավորված լինի դատավորի մոտ ձևավորված **հիմնավոր կասկածով** և լինի վերջինիս կողմից **ինքնուրույն իրավական վերլուծության արդյունք**:

Այսպիսով, քննարկման առարկա հարցի առնչությամբ հատկանշական է այն հանգամանքը, որ կոնկրետ գործով նորմատիվ իրավական ակտի

սահմանադրականության և գործը միայն այդ նորմատիվ իրավական ակտի կիրառմամբ լուծելու հնարավորության հարցերով Սահմանադրական դատարան դիմելու իրավասությունը **պատկանում է բացառապես այն դատավորին, որի վարույթում գտնվում է տվյալ գործը**, և վիճարկվող դրույթի սահմանադրականության և գործը միայն այդ նորմատիվ իրավական ակտի կիրառմամբ լուծելու հնարավորության բացահայտման նպատակով Սահմանադրական դատարան դիմելու հարցը կարող է հաղթահարվել **բացառապես տվյալ դատավորի վարույթում գտնվող գործով վերջինիս ներքին համոզմունքի** հիման վրա ձևավորված սուբյեկտիվ դիրքորոշման արդյունքում:

Այլ կերպ ասած՝ վիճարկվող նորմի սահմանադրականության և գործը միայն այդ նորմի կիրառմամբ լուծելու հնարավորության վերաբերյալ դատավորի սուբյեկտիվ դիրքորոշումը կարելի է համարել որպես տվյալ դատավորի ներքին համոզմունքի արդյունք և այն ոչ մի դեպքում չի կարող կաշկանդող հատկություն ունենալ այլ դատավորի համար (օրինակ՝ գործը քննող դատավորի մասնակցության անհնարինության դեպքում այլ դատավորով փոխարինվելու դեպքում), քանի որ բացառված չէ, որ փոխարինած դատավորը չունենա գործով կիրառման ենթակա նորմատիվ իրավական ակտի սահմանադրականության վերաբերյալ հիմնավոր կասկած, կամ ավելին՝ չունենա համոզմունք վիճարկվող նորմատիվ իրավական ակտի կիրառելիության անհրաժեշտության մասին:

Վերոնշյալի հաշվառմամբ գտնում եմ, որ նորմատիվ իրավական ակտի վիճարկվող դրույթի՝ Սահմանադրությանը հակասելու, և գործը միայն այդ նորմի կիրառմամբ լուծելու հնարավորության հանգամանքների առնչությամբ դատավորի՝ **ինքնուրույն ու համարժեք** իրավական վերլուծության և **ներքին համոզմունքի** հիման վրա ձևավորված դիրքորոշման հիմքում ընկած է բացառապես տվյալ դատավորի՝ **գործով կիրառման ենթակա իրավական նորմերի սուբյեկտիվ ընկալումը և մեկնաբանությունը, մասնագիտական փորձը և դրա արդյունքում ձևավորված մասնագիտական աշխարհայացքը:**

Ամփոփելով վերոգրյալը՝ կարծում եմ, որ նախկինում գործը քննող դատավորի վարույթում գտնվող գործով նորմատիվ իրավական ակտի սահմանադրականության և գործը միայն այդ նորմի կիրառմամբ լուծելու հնարավորության հարցերով Սահմանադրական դատարան դիմելու վերաբերյալ այդ դատավորի կողմից կայացված որոշումը համարվում է բացառապես տվյալ դատավորի սուբյեկտիվ դիրքորոշմամբ պայմանավորված ներքին համոզմունքի արդյունք, որը սերտորեն կապված է սուսկ նախկին դատավորի իրավագիտակցության, գործով կիրառման ենթակա նորմատիվ իրավական ակտի սահմանադրականության վերաբերյալ վերջինիս սուբյեկտիվ ընկալման և դրա վերաբերյալ վերջինիս մոտ ձևավորված ներքին համոզմունքի հետ:

Բացի այդ, ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 31-րդ հոդվածի 3-րդ մասից հետևում է, որ դատարանի որոշմամբ գործով կիրառման ենթակա նորմատիվ իրավական ակտի՝ Սահմանադրությանը համապատասխանությունը որոշելու հարցով Սահմանադրական դատարան դիմելու վերաբերյալ դատավարության մասնակիցների միջնորդությունները կարող են բավարարվել կամ մերժվել:

Նշված դրույթի կապակցությամբ հարկ եմ համարում նշել, որ նախկինում գործը քննող դատավորի կողմից գործով կիրառման ենթակա նորմատիվ իրավական ակտի՝ Սահմանադրությանը համապատասխանությունը որոշելու հարցով Սահմանադրական դատարան դիմելու վերաբերյալ դատավարության մասնակիցների միջնորդությունը մերժվելու, և դատավորի փոխարինումից հետո դատավարության մասնակիցների կողմից կրկին նշված հարցի վերաբերյալ միջնորդություն ներկայացվելու դեպքում ևս գործն իր վարույթ ընդունած նոր դատավորը չի կարող կաշկանդված լինել այդ հարցի վերաբերյալ նախկինում գործը քննող դատավորի սուբյեկտիվ ընկալման արդյունքում ձևավորված դիրքորոշմամբ:

Նշված դեպքում գործն իր վարույթ ընդունած նոր դատավորը պարտավոր է քննել ներկայացված միջնորդությունը և կիրառման ենթակա նորմատիվ իրավական ակտի սահմանադրականության վերաբերյալ հիմնավոր կասկածի, ինչպես նաև գործը միայն վիճարկվող նորմատիվ իրավական ակտի կիրառման միջոցով լուծելու համոզմունքի

դեպքում կրում է պարտականություն ներկայացնելու իր ներքին համոզմունքի հիման վրա ձևավորված սուբյեկտիվ դիրքորոշումը՝ Սահմանադրական դատարան դիմելու վերաբերյալ:

Ավելին՝ նման միջնորդությունը գործը քննող նախկին դատավորի կողմից մերժված լինելու հանգամանքը որևէ կերպ չի կարող կաշկանդել փոխարինող դատավորին Սահմանադրական դատարան դիմելու հարցը բարձրացնել նաև իր նախաձեռնությամբ:

Հետևաբար ոչ միայն դատավարության մասնակիցների միջնորդությունների հիման վրա, այլ նաև դատարանի նախաձեռնությամբ գործով կիրառման ենթակա նորմատիվ իրավական ակտի սահմանադրականության (1), ինչպես նաև գործը միայն վիճարկվող նորմատիվ իրավական ակտի կիրառման միջոցով լուծելու (2) հնարավորության հարցերի վերաբերյալ գործն իր վարույթ ընդունած նոր դատավորի մոտ 1-ին դեպքում՝ հիմնավոր կասկածի, իսկ 2-րդ դեպքում՝ համոզմունքի առկայության դեպքում, վերջինս չպետք է զրկված լինի Սահմանադրական դատարան դիմելու հնարավորությունից՝ պայմանավորված նախկինում գործը քննող դատավորի կողմից նշված հարցերի վերաբերյալ արտահայտված դիրքորոշմամբ, ավելին՝ նման իրավիճակում Սահմանադրական դատարան դիմելը դատարանի համար հանդիսանում է պարտականություն:

Ուստի կարծում եմ, որ դատավորի փոխարինման դեպքում գործն իր վարույթ ընդունած նոր դատավորը չի կարող կաշկանդված լինել նախկինում գործը քննող դատավորի կողմից տվյալ գործով կիրառման ենթակա նորմատիվ իրավական ակտի սահմանադրականության, ինչպես նաև գործը միայն վիճարկվող նորմատիվ իրավական ակտի կիրառման միջոցով լուծելու հնարավորության հարցերի վերաբերյալ վերջինիս ներքին համոզմունքի հիման վրա ձևավորված սուբյեկտիվ դիրքորոշմամբ:

Այդուհանդերձ, անհրաժեշտ եմ համարում նշել, որ գործն իր վարույթ ընդունած նոր դատավորի օրենսդրական կաշկանդվածությունը կարող է դրսևորվել բացառապես այն դեպքում, երբ նախկինում գործը քննող դատավորը նախաձեռնել է.

նորմատիվ իրավական ակտի սահմանադրականության վերաբերյալ սահմանադրաիրավական վեճ՝ կայացնելով տվյալ գործով Սահմանադրական դատարան դիմելու մասին որոշում, որպիսի վեճն էլ արդեն իսկ լուծվել է Սահմանադրական դատարանի կողմից կայացված համապատասխան որոշմամբ:

Այսինքն՝ գործն իր վարույթ ընդունած նոր դատավորի՝ օրենսդրորեն կաշկանդված վարքագծի դրսևորումը պարտադիր է, եթե արդեն իսկ առկա է գործով կիրառման ենթակա նորմատիվ իրավական ակտի սահմանադրականության վերաբերյալ Սահմանադրական դատարանի որոշում:

Հետևաբար նախկինում գործը քննող դատավորի կողմից լուրջ նորմատիվ իրավական ակտի սահմանադրականությունը որոշելու հարցով Սահմանադրական դատարան դիմելու նախաձեռնությունը չի կարող համարվել տվյալ հարցերի վերաբերյալ այլ դիրքորոշում ունենալու կաշկանդվածության պարտադիր պահանջ տվյալ դատավորի փոխարինման հիմքով գործն իր վարույթ ընդունած նոր դատավորի համար:

Վերոգրյալի համատեքստում կարևորում եմ այն հանգամանքը, որ նախկինում գործը քննող դատավորի սուբյեկտիվ դիրքորոշման առնչությամբ գործն իր վարույթ ընդունած նոր դատավորի կաշկանդվածությունը խոցելի կդարձնի վերջինիս անկախությունը: Մինչդեռ, դատավորի անկախությունն ամրագրված է Սահմանադրությամբ, որի 164-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ արդարադատություն իրականացնելիս **դատավորն անկախ է, անաչառ և գործում է միայն Սահմանադրությանը և օրենքներին համապատասխան:** Միաժամանակ, ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի՝ «Դատավորների անկախությունը» վերտառությամբ 40-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ արդարադատություն իրականացնելիս **դատավորներն անկախ են և ենթարկվում են միայն օրենքին:** Նույն հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ **դատավորները քրեական գործերը և նյութերը լուծում են իրենց ներքին համոզմամբ՝** ներկայացված ապացույցների պատշաճ հետազոտման հիման վրա (...):

Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանը ևս իր վճիռներում բազմիցս անդրադարձել է դատավորի անկախության սկզբունքին:

Մասնավորապես՝ Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանը գտել է, որ դատավորների անկախության համար պահանջվում է, որ առանձին դատավորներն ազատ լինեն ինչպես արտաքին, այնպես էլ դատական համակարգի ներսից բխող անհարկի ազդեցությունից: Դատական համակարգի ներսում անկախության համար պահանջվում է, որ դատավորներն ազատ լինեն **գործընկեր դատավորների** կամ դատարանում վարչական գործառույթներ իրականացնող անձանց, օրինակ՝ դատարանի նախագահի կամ դատարանի ստորաբաժանման նախագահի հրահանգներից կամ ճնշումից²:

Այսպիսով, դատավորի անկախությունը ենթադրում է դատավորի կողմից գործերի քննություն ու որոշումների կայացում հնարավոր կողմնակի ազդեցության բացակայության և ազատ գործելու հնարավորության պայմաններում: Ուստի, արդարադատական գործառույթներ իրականացնելիս դատավորի անկախության ապահովումն անհրաժեշտ պայման է Սահմանադրությամբ ամրագրված՝ մարդու հիմնարար իրավունքների և ազատությունների պաշտպանության երաշխավորման համար:

Դատավորի անկախությունը վերաբերում է դատավորի կողմից գործերի քննության ու որոշումների կայացման ժամանակ հնարավոր ներքին և արտաքին միջամտության բացակայությանը: Ընդ որում, ներքին միջամտությունը կարող է դրսևորվել ինչպես հորիզոնական հարթությունում (օրինակ՝ գործը քննող դատավոր և միևնույն ատյանի գործընկեր դատավոր), այնպես էլ ուղղահայաց հարթությունում (օրինակ՝ գործը քննող դատավոր և վերադաս դատական ատյան):

Ավելին՝ Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանն արձանագրել է, որ դատական համակարգի ներսում դատավորների անկախությունը և, մասնավորապես, դատական համակարգում իրենց վերադասներից անկախությունն ապահովող

2. Տե՛ս ECHR, case of Agrokompleks v. Ukraine, application no. 23465/03, 06.10.2011, § 137.

բավարար երաշխիքների բացակայությունը կարող է պատճառ լինել, դիմումատուի կասկածները՝ կապված տվյալ դատարանի անկախության և անաչառության հետ, օբյեկտիվորեն հիմնավորված համարելու համար³:

Եվրոպայի խորհրդի Նախարարների կոմիտեն, թիվ 2010 (12) հանձնարարականով անդրադառնալով դատավորի ներքին անկախությանը, նշել է, որ դատական իշխանության անկախության սկզբունքը նշանակում է **յուրաքանչյուր դատավորի անկախություն՝ դատական որոշումներ կայացնելիս**: Որոշումներ կայացնելիս դատավորները պետք է լինեն անկախ և անկողմնակալ, ունակ լինեն գործելու առանց սահմանափակումների, առանց որևէ իշխանության, ներառյալ դատական համակարգի ներքին մարմինների անհարկի ազդեցության, ճնշումների, սպառնալիքների, ուղղակի և անուղղակի միջամտության⁴:

Մասնավորապես՝ հորիզոնական հարթությունում դատավորի անկախության միջամտության դրսևորում կարող է համարվել այն իրավիճակը, երբ նախկինում գործը քննող դատավորի կողմից (որը որևէ պատճառով չի ավարտել տվյալ քրեական գործի քննությունը) կայացված որոշման և կատարված դատավարական գործողության արդյունքում չհիմնավորված կերպով սահմանափակվում է այդ գործն իր վարույթ ընդունած նոր դատավորի կողմից ազատ և անկախ որոշում կայացնելու հնարավորությունը: Տվյալ դեպքում քննարկման առարկա հանդիսացող՝ նախկինում գործը քննող դատավորի կողմից գործով կիրառման ենթակա նորմատիվ իրավական ակտի սահմանադրականության, ինչպես նաև գործը միայն վիճարկվող նորմատիվ իրավական ակտի կիրառման միջոցով լուծելու հնարավորության հարցերի վերաբերյալ նախկին դատավորի սուբյեկտիվ ընկալման արդյունքում ձևավորված դիրքորոշման պարտադիրությունը գործն իր վարույթ ընդունած նոր դատավորի համար կխաթարի այդ դատավորի ներքին անկախությունը:

3. Տե՛ս ECHR, case of Parlov-Tkalčić v. Croatia, application no. 24810/06, 06.10.2011, § 137.

4. Տե՛ս The Committee of Ministers of the Council of Europe, Recommendation 2010 (12) on judges: independence, efficiency and responsibilities, 17.11.2010, § 22.

Ամփոփելով վերոգրյալը՝ կարծում եմ, որ գործով կիրառման ենթակա նորմատիվ իրավական ակտի սահմանադրականության, ինչպես նաև գործը միայն վիճարկվող նորմատիվ իրավական ակտի կիրառման միջոցով լուծելու հնարավորության հարցերի վերաբերյալ նախկին (փոխարինված) դատավորի սուբյեկտիվ ընկալման արդյունքում ձևավորված դիրքորոշման պարտադիրությունը գործն իր վարույթ ընդունած նոր (փոխարինած) դատավորի համար չհիմնավորված կերպով կսահմանափակի վերջինիս ներքին անկախությունը: Մասնավորապես՝ նախկինում գործը քննող (փոխարինված) դատավորի կողմից կայացված սուբյեկտիվ դիրքորոշման ուղղակի ազդեցությունը քրեական գործի բնականոն ընթացքի վրա անխուսափելի կդարձնի գործն իր վարույթ ընդունած նոր (փոխարինած) դատավորի կողմից կաշկանդվածության դրսևորումը քրեական գործի քննության ընթացքում կիրառման ենթակա իրավական նորմերի սուբյեկտիվ ընկալման, դրանց վերաբերյալ սուբյեկտիվ մեկնաբանության և ներքին համոզմունքի ձևավորման հարցում:

Վերոնշյալի համատեքստում գտնում եմ, որ դատավորի փոխարինման դեպքում գործով կիրառման ենթակա նորմատիվ իրավական ակտի սահմանադրականության և գործը միայն այդ նորմատիվ իրավական ակտի կիրառմամբ լուծելու հնարավորության հարցերի առնչությամբ առաջնային կարևորություն պետք է ունենա գործն իր վարույթ ընդունած նոր դատավորի վարքագիծը, մասնավորապես՝ նշված հարցերի կապակցությամբ վերջինիս սուբյեկտիվ մոտեցումն ու ձևավորված ներքին համոզմունքը:

Ընդ որում, նշված հարցերի կապակցությամբ գործն իր վարույթ ընդունած նոր դատավորի վարքագիծը պետք է դրսևորվի ակտիվ եղանակով: Ակտիվ վարքագծի դրսևորման դեպքում գործն իր վարույթ ընդունած նոր (փոխարինած) դատավորը պետք է Սահմանադրական դատարանի առջև բացահայտի գործով կիրառման ենթակա նորմատիվ իրավական ակտի հակասահմանադրական լինելու հիմնավոր կասկածի, և գործը միայն այդ նորմատիվ իրավական ակտի կիրառմամբ լուծելու հնարավորության հարցերի վերաբերյալ իր սուբյեկտիվ ընկալման և ներքին

համոզմունքի արդյունքում ձևավորված դիրքորոշումը: Այլ կերպ ասած՝ դատավորի փոխարինման դեպքում նախկինում գործը քննող դատավորի կողմից նշված հարցերի վերաբերյալ սուբյեկտիվ ընկալման արդյունքում ձևավորված դիրքորոշմանը համակարծիք լինելու և նույն համոզմունքն ունենալու պարագայում գործն իր վարույթ ընդունած նոր դատավորը պետք է ակտիվ վարքագիծ դրսևորելու միջոցով բացահայտի իր դիրքորոշումը:

Այնինչ, գործով կիրառման ենթակա նորմատիվ իրավական ակտի սահմանադրականության, ինչպես նաև գործը միայն վիճարկվող նորմատիվ իրավական ակտի կիրառման միջոցով լուծելու հնարավորության հարցերի վերաբերյալ նախկին (փոխարինված) դատավորի սուբյեկտիվ դիրքորոշման առնչությամբ պասիվ վարքագծի դրսևորման պարագայում գործն իր վարույթ ընդունած նոր դատավորի «անգործությունը» պետք է դիտարկվի որպես անհամաձայնություն նշված հարցերի կապակցությամբ, ինչից էլ կհետևի, որ վերջինիս սուբյեկտիվ ընկալման և ներքին համոզմունքի արդյունքում ձևավորված դիրքորոշումը տարբերվում է նախկինում գործը քննող և փոխարինված դատավորի՝ նշված հարցի վերաբերյալ դիրքորոշումից:

Այդուհանդերձ, կարծում եմ, որ դատավորի փոխարինման դեպքում գործով կիրառման ենթակա նորմատիվ իրավական ակտի սահմանադրականության և գործը միայն այդ նորմատիվ իրավական ակտի կիրառմամբ լուծելու հնարավորության հարցերի վերաբերյալ գործը քննող նախկին դատավորի կողմից Սահմանադրական դատարան ներկայացված դիմումի առնչությամբ գործն իր վարույթ ընդունած նոր դատավորը պետք է դրսևորի բացառապես ակտիվ վարքագիծ և բացահայտի իր սուբյեկտիվ դիրքորոշումը նշված հարցերի և Սահմանադրական դատարանի կողմից սահմանադրական արդարադատության գործիքակազմը կիրառելու անհրաժեշտության կապակցությամբ:

Սույն գործի դատավարական նախապատմությունից հետևում է, որ գործի քննության առիթ հանդիսացող՝ Երևան քաղաքի ընդհանուր իրավասության առաջին ատյանի դատարանի 2019 թվականի մայիսի 20-ի «Սահմանադրական դատարան

դիմելու և գործի վարույթը կասեցնելու մասին» որոշումը կայացվել է դատավոր Դավիթ Գրիգորյանի կողմից, այսինքն՝ տվյալ պահին Դավիթ Գրիգորյանը գործել է որպես թիվ ԵԴ/0253/01/19 քրեական գործը միանձնյա քննող՝ Երևան քաղաքի առաջին ատյանի ընդհանուր իրավասության դատարան: Նշված դիմումի բովանդակության ուսումնասիրությունից հետևում է, որ այն ենթադրում է որպես գործով կիրառման ենթակա նորմատիվ իրավական ակտի՝ Սահմանադրությանը հակասելու և գործը միայն տվյալ նորմատիվ իրավական ակտի կիրառման միջոցով լուծելու հնարավորության վերաբերյալ դատավոր Դավիթ Գրիգորյանի՝ **ինքնուրույն ու համարժեք** իրավական վերլուծության և **ներքին համոզմունքի** հիման վրա ձևավորված սուբյեկտիվ դիրքորոշում:

Մինչդեռ, ինչպես արդեն վերը նշվել է, Երևան քաղաքի առաջին ատյանի ընդհանուր իրավասության դատարանի դատավոր Դավիթ Գրիգորյանի լիազորությունները կասեցված լինելու պայմաններում թիվ ԵԴ/0253/01/19 քրեական գործը 2019 թվականի օգոստոսի 19-ին մակագրվել է Երևան քաղաքի առաջին ատյանի ընդհանուր իրավասության դատարանի դատավոր Աննա Դանիբեկյանին, և նշված գործն այժմ գտնվում է վերջինիս վարույթում, այսինքն՝ այժմ վերջինս գործում է որպես Երևան քաղաքի առաջին ատյանի ընդհանուր իրավասության դատարան՝ տվյալ քրեական գործի քննության հարցում:

Միաժամանակ, թիվ ԵԴ/0253/01/19 քրեական գործի վերաբերյալ «DataLex.am» դատական տեղեկատվական համակարգում (datalex.am) և Հայաստանի Հանրապետության դատական իշխանություն պաշտոնական կայքում (court.am) առկա հասանելի տեղեկություններից հետևում է, որ Երևան քաղաքի առաջին ատյանի ընդհանուր իրավասության դատարանը (դատավոր՝ Աննա Դանիբեկյան) գործը վարույթ ընդունելուց հետո նշանակել է մի շարք դատական նիստեր, որոնցից հերթականը նշանակվել է 2021 թվականի մարտի 30-ին: Սակայն նշված տեղեկություններից և գործում առկա նյութերից պարզ չէ, թե Երևան քաղաքի առաջին ատյանի ընդհանուր իրավասության դատարանի դատավոր Դավիթ Գրիգորյանի.

լիազորությունները կասեցված լինելու հիմքով դատավորի փոխարինման արդյունքում գործն իր վարույթ ընդունած դատավոր Աննա Դանիբեկյանի կողմից թիվ ԵԴ/0253/01/19 քրեական գործի քննությունը սկսվել է սկզբից, թե՛ այն վերսկսվել է ընդհատված պահից:

Այդուհանդերձ, թիվ ԵԴ/0253/01/19 քրեական գործի քննությունը նույնիսկ սկզբից սկսելու պայմաններում գործը քննող նոր դատավոր Աննա Դանիբեկյանին չի կարող կաշկանդել նախկինում գործը քննող դատավոր Դավիթ Գրիգորյանի կողմից կայացված որոշումները և իրականացված դատավարական գործողությունները, քանի որ գործի քննությունը սկզբից սկսելը ենթադրում է դատավարական բոլոր գործողությունների իրականացում անմիջապես սկզբից:

Իսկ եթե թիվ ԵԴ/0253/01/19 քրեական գործի քննությունը ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 301-րդ հոդվածի 2-րդ մասի հիմքով վերսկսվել է, ապա այս դեպքում ևս դատավորի փոխարինումից հետո նշված գործն իր վարույթ ընդունած դատավոր Աննա Դանիբեկյանը չի կարող կրել օրենսդրական կաշկանդվածություն ՀՀ քրեական օրենսգրքի 300.1-րդ հոդվածի 1-ին մասի սահմանադրականության, ինչպես նաև թիվ ԵԴ/0253/01/19 քրեական գործը միայն ՀՀ քրեական օրենսգրքի 300.1-րդ հոդվածի 1-ին մասի կիրառման միջոցով լուծելու հարցերի վերաբերյալ նախկինում գործը քննող դատավորի սուբյեկտիվ ընկալման արդյունքում ձևավորված դիրքորոշման առնչությամբ:

Վերոնշյալ դիրքորոշումների համատեքստում կարծում եմ, որ ՀՀ քրեական օրենսգրքի 300.1-րդ հոդվածի 1-ին մասի սահմանադրականության, ինչպես նաև թիվ ԵԴ/0253/01/19 քրեական գործը միայն ՀՀ քրեական օրենսգրքի 300.1-րդ հոդվածի 1-ին մասի կիրառման միջոցով լուծելու հնարավորության հարցերի առնչությամբ առաջնային է գործն իր վարույթ ընդունած՝ Երևան քաղաքի առաջին ատյանի ընդհանուր իրավասության դատարանի դատավոր Աննա Դանիբեկյանի, այսինքն՝ ներկայումս գործը քննող դատարանի կողմից իր վարույթում գտնվող գործով ՀՀ քրեական օրենսգրքի 300.1-րդ հոդվածի 1-ին մասի կիրառելիության

անխուսափելիության և այդ նորմի հակասահմանադրական լինելու վերաբերյալ հիմնավոր կասկած ունենալու սուբյեկտիվ ընկալումն ու գնահատումը: Այնինչ, Սահմանադրական դատարանի վարույթում գտնվող գործով բացակայում է որևէ նման դիրքորոշում ներկայումս գործը քննող դատարանի կողմից:

ԵԶՐԱՀԱՆԳՈՒՄ 1

Ամփոփիչ եզրահանգում սույն հատուկ կարծիքի Բաժին I-ում արտահայտած դիրքորոշման վերաբերյալ.

Ամփոփելով վերոգրյալը և ելնելով վերոնշյալ կարծիքում արտահայտված դիրքորոշումներից՝ գտնում եմ, որ սույն գործի վարույթը՝ Երևան քաղաքի ընդհանուր իրավասության դատարանի (դատավոր՝ Դավիթ Գրիգորյան) դիմումի մասով, ենթակա էր կարճման՝ «Սահմանադրական դատարանի մասին» սահմանադրական օրենքի 29-րդ հոդվածի 1-ին մասի 2-րդ կետի և 60-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետի հիմքով, քանի որ մի կողմից՝ ՀՀ քրեական օրենսգրքի 300.1-րդ հոդվածի 1-ին մասի սահմանադրականության և թիվ ԵԴ/0253/01/19 քրեական գործը միայն ՀՀ քրեական օրենսգրքի 300.1-րդ հոդվածի 1-ին մասի կիրառման միջոցով լուծելու հնարավորության հարցերի վերաբերյալ Սահմանադրական դատարան է դիմել թիվ ԵԴ/0253/01/19 քրեական գործը նախկինում քննող՝ Երևան քաղաքի առաջին ատյանի ընդհանուր իրավասության դատարանի դատավոր Դավիթ Գրիգորյանը և վերջինիս լիազորությունները կասեցված լինելու հիմքով դատավորի փոխարինման արդյունքում թիվ ԵԴ/0253/01/19 քրեական գործն ընդունել է վարույթ Երևան քաղաքի առաջին ատյանի ընդհանուր իրավասության դատարանի դատավոր Աննա Դանիբեկյանը, ով նշված դիմումի կապակցությամբ չի կրում օրենսդրական կաշկանդվածություն, և մյուս կողմից՝ Երևան քաղաքի առաջին ատյանի ընդհանուր իրավասության դատարանի դատավոր Աննա Դանիբեկյանն առ այսօր չի դրսևորել ակտիվ վարքագիծ և չի բացահայտել իր սուբյեկտիվ ընկալումը թիվ ԵԴ/0253/01/19

քրեական գործը նախկինում քննող՝ Երևան քաղաքի առաջին ատյանի ընդհանուր իրավասության դատարանի դատավոր Դավիթ Գրիգորյանի կողմից ներկայացված դիմումի և Սահմանադրական դատարանի կողմից սահմանադրական արդարադատության գործիքակազմը կիրառելու անհրաժեշտության կապակցությամբ:

ՌՌԲԵՐՏ ՔՈՉԱՐՅԱՆԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՔՐԵԱԿԱՆ
ՕՐԵՆՍԳՐՔԻ 300.1-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ՝ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆԸ
ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՑԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԱՆՀԱՏԱԿԱՆ
ԴԻՄՈՒՄՆԵՐԻ ՄԱՍՈՎ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ 2021 ԹՎԱԿԱՆԻ
ՄԱՐՏԻ 26-Ի ԹԻՎ ՍԴՈ-1586 ՈՐՈՇՄԱՆ ՊԱՏՃԱՌԱԲԱՆԱԿԱՆ ՄԱՍԻ
ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ
(ԲԱԺԻՆ II)

Սույն հատուկ կարծիքի Բաժին I-ում արտահայտել եմ իմ դիրքորոշումը Երևան քաղաքի առաջին ատյանի ընդհանուր իրավասության դատարանի դիմումի մասով սույն գործի վարույթը կարճելու անհրաժեշտության մասին, ուստի Ռոբերտ Քոչարյանի անհատական դիմումների մասով կարևորում եմ նաև այն դիրքորոշումների ամրագրումը, որոնք ներկայացվում են ստորև: Ընդ որում, համամիտ լինելով Սահմանադրական դատարանի ՍԴՈ-1586 որոշման 6.1. և 6.2. կետերում արտացոլված դիրքորոշումներին, գտնում եմ, որ **6.1. կետից առաջ պետք է ամրագրվեին** տվյալ դեպքում Ռոբերտ Քոչարյանի կողմից անհատական դիմում ներկայացնելու և Սահմանադրական դատարանում նման դիմումի հիման վրա հարուցվող գործ քննելու համար անհրաժեշտ պայմաններ հանդիսացող՝ **Սահմանադրության 169-րդ հոդվածի 1-ին մասի 8-րդ կետի իմաստով**

«Պատարանի վերջնական ակտի» առկայության և ներպետական դատական պաշտպանության բոլոր միջոցները սպառված լինելու հանգամանքները (տե՛ս ա) կետի շարադրանքը), և այդ ամրագրումը պետք է ունենար հետևյալ ձևակերպումը.

ա) «Սահմանադրական դատարանը նախ արձանագրում է, որ Սահմանադրության 169-րդ հոդվածի 1-ին մասի 8-րդ կետի համաձայն՝ Սահմանադրական դատարան կարող է դիմել յուրաքանչյուր ոք՝ կոնկրետ գործով, երբ առկա է դատարանի վերջնական ակտը, սպառվել են դատական պաշտպանության բոլոր միջոցները և վիճարկում է այդ ակտով իր նկատմամբ կիրառված նորմատիվ իրավական ակտի դրույթի սահմանադրականությունը, ինչը հանգեցրել է Սահմանադրության 2-րդ գլխում ամրագրված իր հիմնական իրավունքների և ազատությունների խախտման՝ հաշվի առնելով նաև համապատասխան դրույթին իրավակիրառ պրակտիկայում տրված մեկնաբանությունը:

Վերոգրյալից կարելի է վեր հանել այն պայմանները, որոնց միաժամանակյա առկայության դեպքում ֆիզիկական կամ իրավաբանական անձը կոնկրետ գործով անհատական դիմում կարող է ներկայացնել Սահմանադրական դատարան: Դրանք են՝

1) երբ կոնկրետ գործով առկա է դատարանի վերջնական ակտ,

2) երբ սպառվել են ներպետական դատական պաշտպանության բոլոր միջոցները.

3) երբ անձը վիճարկում է այդ ակտով իր նկատմամբ կիրառված նորմատիվ իրավական ակտի դրույթի սահմանադրականությունը, ինչը հանգեցրել է Սահմանադրության 2-րդ գլխում ամրագրված իր հիմնական իրավունքների և ազատությունների խախտման՝ հաշվի առնելով նաև համապատասխան դրույթին իրավակիրառ պրակտիկայում տրված մեկնաբանությունը:

Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ Օրենսգրքի հատուկ մասի՝ հանցագործությունների համար քրեական պատասխանատվություն սահմանող դրույթները, որպես կանոն, կարող են կիրառվել դատարանի կողմից կայացվող դատավճռով (օրենքով սահմանված կարգով դրա վերանայման արդյունքում կայացվող դատական ակտով), որն էլ, որպես կանոն, կարող է համարվել դիմողի նկատմամբ կայացված դատարանի վերջնական ակտ՝ Սահմանադրության 169-րդ հոդվածի 1-ին մասի 8-րդ կետի իմաստով: Սակայն որոշ դեպքերում, պայմանավորված քրեական դատավարությունում կայացվող առանձին դատական ակտերի առանձնահատկություններով, Օրենսգրքի հատուկ մասի՝ հանցագործությունների համար քրեական պատասխանատվություն սահմանող դրույթները կարող են սահմանադրական վերը նշված նորմի իմաստով դիմողի նկատմամբ կայացված դատարանի վերջնական ակտով կիրառված համարվել նաև դատավարության ավելի վաղ փուլում (տե՛ս ՍԴՈ-1453 որոշումը):

Տվյալ դեպքում մի կողմից՝ վիճարկվող դրույթը քրեական գործով դիմող Ռոբերտ Քոչարյանի մեղքի ապացուցված լինելու առումով դեռևս չի կիրառվել և վերջինս դրա սահմանադրականությունը վիճարկում է միայն իրավակիրառ պրակտիկայում տրված այն մեկնաբանությամբ, որով հնարավոր է դարձել իրեն մեղադրանքի առաջադրումը և իր նկատմամբ կալանքի՝ որպես խափանման միջոցի կիրառումը: Մյուս կողմից՝ վիճարկվող դրույթը քրեական գործով կալանավորման՝ որպես խափանման միջոցի կիրառումը պահանջում է Սահմանադրությանը համապատասխանող քրեական օրենքի վրա հիմնված մեղադրանքի առկայություն (այս մասին՝ ստորև): Հետևաբար Ռոբերտ Քոչարյանի կողմից ներկայացված դիմումների համատեքստում (այն պարագայում, երբ դիմողը բարձրացնում է իրեն վերագրվող ենթադրյալ արարքը՝ կատարման պահին, հանցագործություն չհամարվելու հարցը և հանցագործություններ սահմանելիս օրինականության սկզբունքի (օրենքների ուժի հետադարձության կանոնների) խախտմամբ իրեն մեղադրանք առաջադրելու և կալանքը որպես խափանման միջոց կիրառելու հարցը)

առկա է դատարանի վերջնական ակտ՝ կալանավորման՝ որպես խափանման միջոցի կիրառման սահմաններում, ինչը միաժամանակ կանխորոշում է Սահմանադրական դատարանի կողմից սույն գործով վիճարկվող դրույթի սահմանադրականության քննարկման սահմանները, այն է՝ Սահմանադրական դատարանը վիճարկվող դրույթի սահմանադրականությանը՝ դրան իրավակիրառ պրակտիկայում տրված մեկնաբանությամբ, անդրադառնում է միայն կալանքի հիմքում դրված մեղադրանքի իրավաչափությանն առնչվող հարցի և իրավական որոշակիությանը համապատասխանելու շրջանակներում»:

Միաժամանակ, գտնում եմ, որ Սահմանադրական դատարանի ՍԴՈ-1586 որոշման 6.2. կետից հետո անհրաժեշտ էր դիրքորոշումներ ներկայացնել հետևյալ բովանդակությամբ (տե՛ս բ) կետի շարադրանքը).

բ) «Հաշվի առնելով, որ նյութական իրավակարգավորումներին սերտորեն կապված են դատավարական իրավակարգավորումները՝ Սահմանադրական դատարանն անհրաժեշտ է համարում վերոգրյալի հաշվառմամբ անդրադառնալ նաև այն իրավանորմերին, որոնք ամրագրում են կալանքը որպես խափանման միջոց ընտրելու նախադրյալները, քանի որ դրանցով ըստ էության սահմանվում են Օրենսգրքի վիճարկվող դրույթի ընթացակարգեր:

Այսպես՝ Քրեական դատավարության օրենսգրքի 134-րդ հոդվածի 3-րդ մասի համաձայն՝ կալանավորումը որպես խափանման միջոց կարող է կիրառվել միայն մեղադրյալի նկատմամբ, իսկ նույն օրենսգրքի 64-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ մեղադրյալ է այն անձը, որի նկատմամբ որոշում է կայացված որպես մեղադրյալ ներգրավելու մասին: Ընդ որում, օրենսդիրը անձին որպես մեղադրյալ ներգրավելու հիմք է համարել նրա կողմից հանցանքի կատարումը վկայող. բավարար ապացույցների համակցությունը, որի առկայության դեպքում քննիչը,

դատախազը պատճառաբանված որոշում են կայացնում անձին որպես մեղադրյալ ներգրավելու մասին (Քրեական դատավարության օրենսգրքի 202-րդ հոդվածի 1-ին և 2-րդ մասեր): Միաժամանակ, օրենսդիրը Քրեական դատավարության օրենսգրքի 135-րդ հոդվածով սահմանել է այն հիմքերը, որոնց առկայությունն անհրաժեշտ է մեղադրյալի նկատմամբ կալանավորում կիրառելու համար, այն է՝

1) կա հիմնավոր կասկած, որ նա կատարել է այնպիսի հանցանք, որի համար նախատեսվող ազատազրկման ձևով պատժի առավելագույն ժամկետը մեկ տարուց ավելի է, և

2) կան բավարար հիմքեր ենթադրելու, որ մեղադրյալը կարող է կատարել Քրեական դատավարության օրենսգրքի 135-րդ հոդվածի 1-ին մասով նախատեսված որևէ գործողություն, այն է՝ (1) թաքնվել քրեական վարույթն իրականացնող մարմնից. (2) խոչընդոտել մինչդատական վարույթում կամ դատարանում գործի քննությանը՝ քրեական դատավարությանը մասնակցող անձանց վրա անօրինական ազդեցություն գործադրելու, գործի համար նշանակություն ունեցող նյութերը թաքցնելու կամ կեղծելու, քրեական վարույթն իրականացնող մարմնի կանչով առանց հարգելի պատճառների չներկայանալու կամ այլ ճանապարհով. (3) կատարել քրեական օրենքով չթույլատրված արարք. (4) խուսափել քրեական պատասխանատվությունից և նշանակված պատիժը կրելուց. (5) խոչընդոտել դատարանի դատավճռի կատարմանը:

Միաժամանակ, հաշվի առնելով կալանավորման՝ մարդու հիմնական իրավունքներին և ազատություններին միջամտության ինտենսիվության աստիճանը, նպատակ ունենալով կանխելու կալանավորմամբ մարդու անձնական ազատության իրավունքի չհիմնավորված սահմանափակումները, այդ հարցում նախատեսել է նախնական դատական վերահսկողություն՝ սահմանելով, որ խափանման այդ միջոցը կիրառվում է միայն դատարանի որոշմամբ: Ընդ որում, կալանքը որպես խափանման միջոց ընտրելու կամ կալանքի տակ պահելու ժամկետը երկարացնելու

անհրաժեշտության դեպքում դատախազը կամ քննիչը միջնորդություն է հարուցում դատարան՝ խափանման միջոցի այդ տեսակը ընտրելու կամ կալանքի տակ պահելու ժամկետը երկարացնելու մասին: Միջնորդություն հարուցելու որոշման մեջ պետք է շարադրվեն այն շարժառիթները և հիմքերը, որոնց հիման վրա առաջացել է մեղադրյալին կալանավորելու անհրաժեշտություն: Որոշմանը կցվում են միջնորդության հիմնավորվածությունը հաստատող նյութերը (Քրեական դատավարության օրենսգրքի 285-րդ հոդվածի 1-ին մաս): Ավելին, գործող իրավակարգավորումների համաձայն՝ դատարանը չի սահմանափակվում ներկայացված նյութերով, և Քրեական դատավարության օրենսգրքի 285-րդ հոդվածի 4-րդ մասի ուժով կալանքը որպես խափանման միջոց ընտրելու կամ կալանքի տակ պահելու ժամկետը երկարացնելու միջնորդությունը քննարկելիս դատավորն իրավունք ունի պահանջել միջնորդությունը հիմնավորող լրացուցիչ նյութեր, բացատրություններ:

Վճռաբեկ դատարանն իր որոշումներում անդրադարձել է մինչդատական վարույթի նկատմամբ դատական վերահսկողության միջոցով իրացվող դատական պաշտպանության իրավունքի նշանակությանը, ինչպես նաև կալանքը որպես խափանման միջոց կիրառելու՝ օրենսդրությամբ նախատեսված հիմքերին, պայմաններին և կարգին՝ արտահայտելով, մասնավորապես, հետևյալ իրավական դիրքորոշումները.

- Սահմանադրությամբ ամրագրված՝ մարդու իրավունքների և ազատությունների պաշտպանության արդյունավետ միջոցների շարքում առաջնային տեղ է գրավում դատական պաշտպանության իրավունքը, իսկ քրեական գործի մինչդատական վարույթի ընթացքում դատական պաշտպանության իրավունքի արդյունավետ իրականացման երաշխիքներից է դատական վերահսկողությունը մինչդատական վարույթի նկատմամբ: Մինչդատական վարույթի նկատմամբ դատական վերահսկողությունը դատավարական օրենքով նախատեսված միջոցների համակարգ է, որն ուղղված է դատական իշխանության սահմանադրական

գործառույթների իրականացմանը գործի մինչդատական վարույթում՝ նպատակ ունենալով թույլ չտալ անձի իրավունքների և ազատությունների անօրեն և չհիմնավորված սահմանափակումներ, ինչպես նաև վերականգնել խախտված իրավունքներն ու ազատությունները (ԱՐԴ1/0003/11/08 քրեական գործով Վճռաբեկ դատարանի 2009 թվականի ապրիլի 10-ի որոշման 12-րդ կետ)։

- կալանքը որպես խափանման միջոց ընտրելիս դատարանը պարտավոր է անդրադառնալ կալանավորման պայմանների և հիմքերի առկայությանը։ Կալանավորման պայմանը փաստական տվյալներով հաստատված հանգամանքներ են, որոնց բացակայությունը բացառում է խափանման միջոցի կիրառումը։ Հիմնավոր կասկածի հետ մեկտեղ կալանավորման պայմաններ են նաև համապատասխան քրեաիրավական որակմամբ հարուցված քրեական գործի առկայությունը, գործի նյութերում անձին որպես մեղադրյալ ներգրավելու մասին որոշման առկայությունը, Օրենսգրքի 24-րդ հոդվածով սահմանված տարիքը, որոշակի խումբ անձանց համար, օրինակ՝ պատգամավորներ, դատավորներ, անձեռնմխելիության պարտադիր հաղթահարումը (ԵԿԴ/0678/06/10 քրեական գործով Վճռաբեկ դատարանի 2011 թվականի փետրվարի 24-ի որոշման 19-րդ կետ)։

- անձի ազատության սահմանափակման դեպքում դատարանները, ի թիվս կալանավորման հիմքերի և այլ պայմանների, քննարկման առարկա պետք է դարձնեն նաև Քրեական դատավարության օրենսգրքի 35-րդ հոդվածի 1-ին մասում ամրագրված՝ քրեական վարույթը բացառող հանգամանքների առկայության կամ բացակայության հարցը։ Եթե կոնկրետ դեպքում առերևույթ առկա և կիրառելի է քրեական վարույթը բացառող հանգամանքներից որևէ մեկը, ապա կալանավորումը որպես խափանման միջոց ընտրելու կամ ժամկետը երկարացնելու կամ վերահաստատելու վերաբերյալ նախաքննության մարմնի ներկայացրած միջնորդությունը ենթակա է մերժման։ Այսինքն՝ անձի ազատությունը սահմանափակելը կհամարվի օրինական և հիմնավորված միայն կալանավորման

32

հիմքերի և այլ պայմանների միաժամանակյա առկայության և քրեական վարույթը բացառող հանգամանքների բացակայության դեպքում:

Քրեական վարույթը բացառող հանգամանքների բացակայության անտեսմամբ կալանավորումը որպես խափանման միջոց ընտրելու կամ ժամկետը երկարացնելու կամ վերահաստատելու մասին նախաքննության մարմնի միջնորդությունը բավարարելը դատական վերահսկողությունը դարձնում է ձևական և ոչ արդյունավետ միջոց, որի հետևանքով էլ չի իրականացվում դատական վերահսկողության առաքելությունը՝ անձի իրավունքների և ազատությունների պաշտպանության ապահովումը և այդ իրավունքների և ազատությունների անօրեն և չհիմնավորված սահմանափակումների բացառումը:

(...) Խափանման միջոց կալանքը ընտրելու կամ ժամկետը երկարացնելու կամ վերահաստատելու վերաբերյալ միջնորդությունը քննարկելիս դատարանը, հավաստելով քրեական վարույթը բացառող հանգամանքների առերևույթ առկայությունը և կիրառելիությունը, պարտավոր է ընդամենը մերժել նախաքննության մարմնի միջնորդությունը: Այլ կերպ՝ մինչդատական վարույթի նկատմամբ դատական վերահսկողություն իրականացնելիս դատարանը չպետք է այնպիսի հարցեր քննարկի և դրանց վերաբերյալ որոշումներ ընդունի, որոնք կազմում են հետագա դատական քննության առարկան, հակառակ դեպքում կխախտվեն քրեական դատավարության փուլային կառուցվածքը, ինչպես նաև քրեադատավարական գործառույթների տարանջատման և դատարանի անկախության սկզբունքները (ԵԿԴ/0503/06/10 քրեական գործով Վճռաբեկ դատարանի 2011 թվականի դեկտեմբերի՝ 22-ի որոշման 23-րդ, 28-րդ և 29-րդ կետեր):

- դատարանն իրավասու է որոշում կայացնել կալանավորումը որպես խափանման միջոց ընտրելու կամ ժամկետը երկարացնելու կամ վերահաստատելու վերաբերյալ քրեական հետապնդման մարմնի ներկայացրած միջնորդությունը

33

մերժելու մասին այն դեպքում, երբ հավաստում է քրեական գործով վարույթը բացառող հանգամանքի առերևույթ առկայությունը և դրա հնարավոր կիրառելիությունը: Ընդ որում, քրեական գործով վարույթը բացառող այդ հանգամանքի առերևույթ առկայության մասին վկայությունը պետք է լինի ոչ թե ներկայացված նյութերի, այդ թվում՝ ապացույցների՝ գործն ըստ էության քննելու և լուծելու ժամանակ պահանջվող աստիճանի չափ բազմակողմանի և խորը վերլուծության արդյունք, այլ այդպիսի վկայությունը պետք է հիմնված լինի ներկայացված նյութերից բխող համեմատաբար ակնհայտ փաստերի վրա (ԵԱՆԴ/0017/06/16 քրեական գործով Վճռաբեկ դատարանի 2017 թվականի հունիսի 22-ի որոշման 15-րդ կետ).

- ի թիվս այլնի՝ քրեական գործի վարույթը բացառող հանգամանք է նաև արարքի ապաքրեականացումը (ԵԷԴ/0030/01/12 քրեական գործով Վճռաբեկ դատարանի 2014 թվականի հոկտեմբերի 31-ի որոշման 18-րդ կետ).

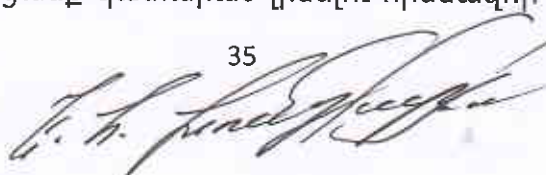
- մինչդատական վարույթի նկատմամբ դատական վերահսկողություն իրականացնելիս դատարանն իրավունք չունի անդրադառնալու մեղադրանքի էությանը, հիմնավորվածությանը, քանի որ մինչդատական վարույթի նկատմամբ դատական վերահսկողությունը չի հետապնդում կատարված հանցագործության բոլոր հանգամանքները հետազոտելու և դրանց քրեաիրավական գնահատական տալու կամ տրված գնահատականը ստուգելու ու համապատասխան որոշում կայացնելու նպատակ: Այդ հարցերը կարող են քննարկման առարկա դառնալ միայն գործն ըստ էության քննելու և լուծելու ընթացքում, այսինքն՝ արդարադատության իրականացման արդյունքում լուծման ենթակա հարցեր են: Եթե մինչդատական վարույթի նկատմամբ դատական վերահսկողություն իրականացնելիս դատարանն անդրադառնա այդ հարցերին և որոշում կայացնի դրանց վերաբերյալ, ապա կխախտվի քրեական դատավարության փուլային կառուցվածքը, քրեադատավարական գործառույթների տարանջատման սկզբունքը, իսկ մինչդատական վարույթի նկատմամբ դատական վերահսկողությունը կվերածվի

բուն արդարադատության իրականացման գործընթացի: Այլ կերպ՝ մինչդատական վարույթի նկատմամբ դատական վերահսկողություն իրականացնելիս դատարանը չպետք է այնպիսի հարցեր քննարկի և դրանց վերաբերյալ որոշումներ ընդունի, որոնք կազմում են հետագա դատական քննության առարկան (ՏԴ2/0009/06/11 քրեական գործով Վճռաբեկ դատարանի 2011 թվականի դեկտեմբերի 22-ի որոշման 13-րդ կետ):

Վերոգրյալի հիման վրա Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ Վճռաբեկ դատարանի կողմից ձևավորված կայուն դիրքորոշման համաձայն՝ կալանավորումը որպես խափանման միջոց ընտրելու կամ դրա ժամկետը երկարացնելու մասին նախաքննության մարմնի միջնորդությունը քննարկելիս դատարանը պարտավոր է քննարկման առարկա դարձնել կալանավորման պայմանների և հիմքերի առկայությունը՝ ի թիվս այլնի, անդրադառնալով քրեական վարույթը բացառող հանգամանքների առկայության կամ բացակայության հարցին, ինչն անտեսելու դեպքում ներկայացված միջնորդությունը բավարարելը դատական վերահսկողությունը դարձնում է ձևական և ոչ արդյունավետ միջոց: Վճռաբեկ դատարանի վերը վկայակոչված դիրքորոշումներից հետևում է, որ մեղադրյալի կալանավորման կապակցությամբ նախնական դատական վերահսկողության շրջանակներում դատարաններն իրավասու չեն գնահատել մեղադրանքի ապացուցվածությունը, սակայն պարտավոր են ստուգել մեղադրյալին ներկայացված մեղադրանքի օրինականությունը, որը ներառում է նաև այդ անձի նկատմամբ քրեական հետապնդումը բացառող հանգամանքների բացակայություն:

Սահմանադրության 27-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ յուրաքանչյուր ոք ունի անձնական ազատության իրավունք: Ընդ որում, նույն իրավանորմը սահմանում է այդ իրավունքի սահմանափակման սպառիչ հիմքերը: Մասնավորապես՝ ոչ ոք չի կարող անձնական ազատությունից զրկվել այլ կերպ, քան օրենքով սահմանված կարգով, ի թիվս այլնի անձին իրավասու մարմին ներկայացնելու նպատակով, երբ առկա է նրա կողմից հանցանք կատարած լինելու հիմնավոր կասկած, կամ երբ դա

հիմնավոր կերպով անհրաժեշտ է հանցանքի կատարումը կամ դա կատարելուց հետո անձի փախուստը կանխելու նպատակով (27-րդ հոդվածի 1-ին մասի 4-րդ կետ): Իսկ Սահմանադրության 61-րդ հոդվածի 1-ին մասը երաշխավորում է անձի՝ իր իրավունքների և ազատությունների արդյունավետ դատական պաշտպանության իրավունքը:

Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ յուրաքանչյուր ոք ունի ազատության և անձնական անձեռնմխելիության իրավունք: Ոչ ոքի չի կարելի ազատությունից զրկել այլ կերպ, քան օրենքով սահմանված կարգով, ի թիվս այլնի, անձի օրինական կալանավորումը կամ ձերբակալումը՝ իրավախախտում կատարած լինելու հիմնավոր կասկածի առկայության դեպքում նրան իրավասու օրինական մարմնին ներկայացնելու նպատակով կամ այն դեպքում, երբ դա հիմնավոր կերպով անհրաժեշտ է համարվում նրա կողմից հանցագործության կատարումը կամ այն կատարելուց հետո նրա փախուստը կանխելու համար (5-րդ հոդվածի 1-ին կետի գ. ենթակետ):

Սահմանադրական դատարանը, ՍԴՈ-1453 որոշմամբ անդրադառնալով անձնական ազատության իրավունքի սահմանափակման՝ Սահմանադրության 27-րդ հոդվածի 1-ին մասի 4-րդ կետով նախատեսված հիմքին, արձանագրել է, որ այդ դրույթի՝ «հանցանք կատարած լինելու հիմնավոր կասկած» արտահայտության սահմանադրական բովանդակությունը, հաշվի առնելով կալանավորելու եղանակով անձի անձնական ազատությանն առավել ինտենսիվ միջամտության համար բոլոր անհրաժեշտ նախադրյալների պատշաճ հիմնավորման պահանջը, ներառում է նաև **մեղադրանքի իրավաչափությունը**, որը, իր հերթին, պետք է խարսխվի **քրեական հետապնդումը բացառող բոլոր հանգամանքները, այդ թվում և հատկապես՝ արարքի ապաքրեականացումը** ժխտելու վրա: Ավելին, Սահմանադրական դատարանը նշել է նաև, որ իրավունքների և ազատությունների արդյունավետ դատական պաշտպանության հիմնական իրավունքը ներառում է նաև քրեական գործի մինչդատական վարույթում կալանքը որպես խափանման միջոց ընտրելու

կամ կալանավորման ժամկետը երկարացնելու մասին միջնորդությունը քննելիս մեղադրյալին ներկայացված մեղադրանքի իրավաչափությունը նրա կողմից վիճարկելու իրավունքը, որը պետք է երաշխավորվի մինչդատական վարույթի նկատմամբ դատական վերահսկողության շրջանակներում:

Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանն իր բազմաթիվ որոշումներում անդրադարձել է Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 1-ին կետով երաշխավորված իրավունքին և դրա սահմանափակման իրավաչափության պայմաններին: Մասնավորապես՝ Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի դատական պրակտիկայից հետևում է, որ քրեական իրավախախտում կատարված լինելու «հիմնավոր կասկածը» ենթադրում է այնպիսի փաստերի կամ տեղեկությունների առկայություն, որոնք անաչառ դիտորդին կհամոզեն, որ տվյալ անձը կարող է կատարած լինել իրավախախտում (Erdagöz v. Turkey, no. 21890/93, 51-րդ կետ, 22 հոկտեմբերի 1997թ. և Fox, Campbell and Hartley v. the United Kingdom, nos. 12244/86, 12245/86, 12383/86, 32-րդ կետ, 30 օգոստոսի 1990թ.): Միաժամանակ, Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանը նշել է, որ «հիմնավորվածություն» եզրույթը նշանակում է նաև որոշակի նվազագույն շեմ, որը պետք է հաղթահարի կասկածը, որպեսզի անաչառ դիտորդն այդ կասկածի հիման վրա հավանական համարի մեղադրանքի հիմնավորվածությունը: Ազատությունից զրկելու հիմքում պետք է դրված լինեն տվյալ փաստերի՝ իրականում տեղի ունեցած լինելու մասին «հիմնավոր կասկածը» հիմնավորող բավարար օբյեկտիվ տարրեր: Բացի այդ, մեջբերված փաստերը պետք է ողջամտորեն համարվեն քրեական օրենսգրքում հանցավոր վարքագիծը նկարագրող հոդվածներից որևէ մեկին համապատասխանող փաստեր: Այսպիսով, «հիմնավոր կասկածն» ակնհայտորեն չի կարող գոյություն ունենալ, եթե կալանավորված անձին մեղսագրվող արարքները կամ փաստերը հանցագործություն չեն եղել այն ժամանակ, երբ դրանք տեղի են ունեցել (Kavala v. Turkey, no. 28749/18, 128-րդ կետ, 10 դեկտեմբերի 2019թ.):

37

Վերոգրյալի հաշվառմամբ Սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ կալանավորումը որպես խափանման միջոց ընտրելիս դատարանը պետք է, ի թիվս այլնի, քննարկման առարկա դարձնի այն հարցը, թե այն գործողությունը կամ անգործությունը, որի կատարման համար անձին մեղադրանք է առաջադրվել, կատարման պահին արդյոք հանդիսացել է հանցագործություն, թե՛ ոչ, քանի որ հակառակ դեպքում չի կարող առկա լինել այդ անձի կողմից հանցանք կատարած լինելու հիմնավոր կասկած, որպիսի պայմաններում անձի նկատմամբ կալանավորումը որպես խափանման միջոց կիրառելը չի կարող համապատասխանել Սահմանադրության 27-րդ հոդվածի պահանջներին: Ընդ որում, Սահմանադրական դատարանի գնահատմամբ, եթե առաջադրված մեղադրանքի հիմքում դրվել է արարքի կատարումից հետո ուժի մեջ մտած օրենք, ապա միջնորդություն ներկայացնող իրավասու անձը քրեական գործի մինչդատական վարույթում կալանքը որպես խափանման միջոց ընտրելու կամ կալանավորման ժամկետը երկարացնելու մասին միջնորդությամբ պետք է հիմնավորի, իսկ դատարանը պետք է քննարկի արարքի կատարման պահին գործող համապատասխան դրույթի և փոփոխված դրույթի հարաբերակցությունը, ինչն անհրաժեշտ է արարքի կատարումից հետո ուժի մեջ մտած օրենքի՝ կիրառման ենթակա լինելու կամ չլինելու մասին եզրահանգում կատարելու համար:

Ամփոփելով վերոգրյալը՝ Սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ քրեական գործի մինչդատական վարույթում կալանքը որպես խափանման միջոց ընտրելու կամ կալանավորման ժամկետը երկարացնելու միջնորդությունը քննարկելիս դատարանը պետք է պարզի Քրեական դատավարության օրենսգրքի 135-րդ հոդվածով սահմանված՝ կալանքը որպես խափանման միջոց կիրառելու հիմքերի և այլ պայմանների առկայությունը, ինչպես նաև քրեական վարույթը բացառող հանգամանքների բացակայությունը՝ վերը նշված պահանջների պահպանմամբ քննարկելով նաև անձին վերագրվող գործողության կամ անգործության կատարման պահին դրա՝ հանցագործություն հանդիսանալը (մեղադրանքի հիմքում ընկած

օրենքի փոփոխության դեպքում նաև՝ արարքի կատարումից հետո ուժի մեջ մտած օրենքի՝ կիրառման ենթակա լինելը), և միայն այդ դեպքում անձի նկատմամբ կալանավորումը որպես խափանման միջոց կիրառելը չհիմնավորված կերպով չի սահմանափակի անձի ազատությունը և միաժամանակ դատական վերահսկողությունը չի դարձնի ոչ արդյունավետ:

Միաժամանակ, Սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ վերը նշված հարցերը դատարանի կողմից պետք է քննարկման առարկա դառնան մեղադրանքի հիմքում ընկած օրենքի՝ իրավական որոշակիության պահանջներին բավարարելու դեպքում: Այսինքն՝ այն դեպքում, երբ մեղադրանքի հիմքում ընկած օրենքը համապատասխանում է իրավական որոշակիության սահմանադրական պահանջին, ապա քրեական գործի մինչդատական վարույթում կալանքը որպես խափանման միջոց ընտրելու կամ կալանավորման ժամկետը երկարացնելու միջնորդությունը քննարկելիս դատարանը պետք է անդրադառնա հետևյալ հարցերին.

- արդյո՞ք առկա են կալանքը որպես խափանման միջոց կիրառելու՝ Քրեական դատավարության օրենսգրքով սահմանված հիմքերը և այլ պայմանները.
- արդյո՞ք առկա չեն քրեական վարույթը բացառող հանգամանքներ՝ նկատի ունենալով, որ դրանք հաշվի չառնելը կիմաստազրկի կալանավորման հարցի կապակցությամբ մինչդատական վարույթի նկատմամբ նախնական դատական վերահսկողությունը՝ այն դարձնելով ոչ արդյունավետ:

Սահմանադրական դատարանն ընդգծում է, որ վերոգրյալ հարցերի պարզումը, վերաբերելով անձին առաջադրված մեղադրանքի իրավաչափությանը, բխում է Սահմանադրության 27-րդ հոդվածի 1-ին մասի 4-րդ կետի, 72-րդ և 73-րդ հոդվածների պահանջներից և ներառվում կալանավորման հարցի կապակցությամբ մինչդատական վարույթի նկատմամբ նախնական դատական վերահսկողության շրջանակներում, որպիսի հանգամանքների պարզումն էլ յուրաքանչյուր դեպքում գտնվում է նման վերահսկողություն իրականացնող դատարանի տիրույթում:

Միաժամանակ, նկատի ունենալով, որ սույն գործով վիճարկվող՝ Օրենսգրքի 300.1-րդ հոդվածի՝ Սահմանադրությանն անհամապատասխանության հարցը դիմողը բարձրացնում է նաև իրավական որոշակիության սահմանադրական պահանջի պահպանված չլինելու տեսանկյունից, Սահմանադրական դատարանն այդ խնդրին կանդրադառնա հաջորդիվ: Ընդ որում, վերը ներկայացված դիրքորոշմամբ ամրագրված գործողությունների կատարումը (հարցերի պարզումը) տվյալ դեպքում ձեռք է բերում կարևորություն, եթե սույն գործի քննության արդյունքում կհաստատվի վիճարկվող իրավանորմի՝ իրավական որոշակիության սահմանադրական սկզբունքին համապատասխանելու հանգամանքը»:

ԵԶՐԱՀԱՆԳՈՒՄ 2

Ամփոփիչ եզրահանգում սույն հատուկ կարծիքի Բաժին II-ում արտահայտած դիրքորոշման վերաբերյալ.

Ամփոփելով վերոգրյալը՝ գտնում եմ, որ սույն հատուկ կարծիքի Բաժին II-ի ա) և բ) կետերում ներկայացված դիրքորոշումները ևս պետք է ներառվեն Սահմանադրական դատարանի ՍԴՈ-1586 որոշման պատճառաբանական մասում:

ԴԱՏԱՎՈՐ՝

Ե. ԽՈՒՆԴԿԱՐՅԱՆ

«29» մարտի 2021թ.